

Bejárat a panelbe

Az ismert filmkritikus, Varró Attila Kult-comics című könyvében a ma már klasszikusnak számító, kultikus tiszteletnek örvendő képregények közül mutat be közel harmincat. Az ismeretterjesztő szándékot is felvállaló kiadvány fantasztikus alapossággal és szakmai alázattal megírt esszéi a tömegképregény és az artcomics világához egyforma érdeklődéssel közelítenek. Felmutatják a Magyarországon mindmáig lekezelt médiumban rejlő lehetőségeket, valamint a képregény és a jóval elismertebb filmművészet párhuzamait.

A „hivatalos lenézettség” ellenére azonban nálunk is szép számmal vannak a képregényt kedvelő olvasók. A magyar képregényrajongó különös teremtménye a glóbusznak. Évekig mostoha sorsa miatt kesergett, hiszen csak ábrándozhatott arról, hogy itthon magyarul is beszerezhesse kedvenc hősei, netán alkotói klasszikusnak számító albumait, sorozatait; polcán féltve őrizte a magyar kiadványokat és jólesően révedt vissza az 1990-es évek hajnalára, amikor a hazai kiadás olyan „örültségeket” is megengedett magának, hogy önálló füzetben megjelenesse a *Fantomot*, a *Robotzsarut* vagy a *Transformerst*. Aztán szép csendben kimúltak a legkimmerszebb képregények is idehaza, a költséghatékonyság miatt egy időre még *Supermant* is társbérletbe kényszerítették *Batmannel*. Hírmondónak csak a *Garfield* és a *Pókember* maradt, majd jött a *Star Wars*, illetve elszórtan néhány önálló kiadvány, főképp comicsalapú mozifilmek rajzolt, kalóriaszegény változatai. És most, – amikor az utóbbi két évben már válogathatunk is a friss megjelenések között, hiszen olyan közismert szériák futnak nálunk (újra), mint az *X-men*, elismert művészek albumai látnak napvilágot *Pszichonauta*, A képregény felfedezése, *Tűkörváros* vagy *300* címmel, sőt az egyre több mangamegjelenés miatt a visszafelé lapozásban is gyakorolhatjuk magunkat, – a mezei rajongó azon kesereg, hogy mindezt beszerezni miből is volna lehetséges. Mire adjuk ki több mozijegy árát? Melyik sorozatot kövessük kitüntetett figyelemmel és melyiknél elég egy

gyors átlapozás sorban állás közben az újságosnál? Egy fél óra alatt elolvasható, mégoly nagyszerűen kivitelezett albumok után is azt érezhetjük, hogy bizony, nem vagyunk a pénzünknel. A képregény - akár a szótár és a lexikon - hosszú távú befektetés, melynek valódi értéke majd az újra-és újraolvasás során mutatja meg magát. A sors iróniája, hogy a némiképp kibővült piac máris megoldhatatlan feladatot állít a kispénzű magyar képregénybarátok elé.

Varró Attila tenyérbesimuló könyve hosszú idő óta az első képregényes szakmunka Magyarországon, segítségével a rajongók és a médiummal frissiben megismerkedők eligazítást kaphatnak a képregényvilág alapvetéseiről, némiképp válaszhoz jutva a „mit és hogyan olvasunk?”, illetve a „mit vegyünk meg?” kérdésében. A művek közötti választást anynyiban nem könnyíti meg a könyv, hogy a benne bemutatott 29 alkotás mindegyikét, más-más okokból ugyan, de kultuszdarabként, hivatkozási alapként kezeli úgy, hogy emellett még érintőket húz egyéb jelentőségteljesnek mutatkozó kiadványok felé, azt az érzést keltve az olvasóban, mintha az utóbbi hatvan évben csupa korszakalkotó munka született volna a kilencedik művészetben.

A Kult-comics szerzőjének bámulatos alapossága, kimunkált retorikája és érzéketlen stílusa tökéletes bevezetőként szolgál a képregények mélyebb megismeréséhez. Minden esszé hasonló metódust követ, a felütés kiemeli az adott munka leginkább egyedi vonását (legyen az a vallomásos-lírai történetalakítás, az erőszak mint téma,

esetleg a cyberpunk irányzata), vagy egy olyan elméleti, történeti problémát, amely jól tárgyalható az adott szöveg révén (például a graphic novel, az avantgárd comics, a független képregény mibenléte). Aztán az alkotó(k) rövid pályaképe következik, majd a tárgyalt mű bemutatása, a tartalom, a rajzstílus és a képszerkesztés vonatkozásában. Mint azt a szerző is hangsúlyozza, a képregény társmédiajának elsősorban a filmet tekinti, ezért példáit nagyrészt a mozgókép világából meríti, kiemelve az adott mű képkocáinak, azaz paneljeinek elrendezésében mutatkozó jellegzetességeket, az oldalszerkezetek filmszerű vonásait például a *Gyermekálmom* esetében a „folyamatos plán-és nézőpontváltásokkal levezenyelt akciójelenetek”-et hangsúlyozza. A befejező bekezdésekben előszeretettel él az analógikus megközelítéssel: „a Kísértetvilág leginkább Bergman A csendjének X-generációs minimálverziója”, a *Páncélba zárt szellem* „olyan, mintha Stanley Kubrick 20 év tokiói emigráció után inkább megrajzolta volna az A. I. – Mesterséges értelmet.” Megfigyelhető, hogy leggyakrabban a filmtörténet klasszikus alkotásaira és mestereire hivatkozik a Gyilkos aranytól az Érzékek birodalmáig, illetve Bressontól Terry Gilliamig, ezzel is érzékeltetve, hogy a képregény médiuma kiemelkedő művészek remekbeszabott alkotásainak sorozataként is bemutatható, ám mindezt a jóval elismertebb filmművészet kánonjának megidézésével kell bizonygatni, különösen Magyarországon, ahol a képregényolvasás még szórakozási formaként is alábecsült tevékenységnek számít.

A párhuzamok nemcsak abból a tényből adódnak, hogy a könyv szerzője filmes szakíró, hanem abból is, hogy Varró Attila a két médium alakulástörténetét részben párhuzamosnak tételezi megszületésük közel azonos időpontját, nemzeti sajátosságait, elsősorban üzleti alapokon nyugvó forgalmazásukat tekintve, valamint hogy kezdeti népszerűsítő szándékuk megőrzése mellett mindkét médium kinevelte a maga művészeit, iskolateremtő, „nyelvújító” alkotóit, illetve mesterdarabjait. A bevezetőben jelzi azért, hogy „legalább

ennyi tanulsággal szolgálnának a képzőművészeti és irodalmi párhuzamok is”, hiszen nem általánosan elfogadott, hogy a képregény az 1800-as évek végének születte. Francia nyelvterületen például a képregény létrejöttét a 19. század első harmadára teszik, és a svájci rajzoló, Rodolphe Töpffer nevéhez kapcsolják, aki a szóburékokat még nem alkalmazta ugyan, de rajzolt történeteit albumformában bocsátotta közre. A képregény mai értelmezésében is alighanem a legfontosabb szempontok egyike, hogy a médium létrejöttét és alakulását a képzőművészet-irodalommozgókép hármából melyikhez kötjük erősebben. Hazánkban már az irodalmi közelítésre is találunk példát. (lásd Maksa Gyula [2006]: A „képregény” vagy „rajzolt irodalom” médiuma és a magyar kultúra. *Alföld*, 12. 77–83.)

A Kult-comics hármás tagolása (Amerika, Európa, Japán) nem tűnik szerencsésnek, mert földrészünk képregénytermését aligha lehet egységesként kezelni, ráadásul a három közül Európa földrészként is a legkisebb teret kapja, Amerika (a fejezetbevezető oldalakon már a tartalomnak inkább megfelelő módon csak USA-ként szerepeltetve) pedig a legnagyobbat. Ez az aránytalanság a kevéssé tájékozott olvasóban azt a benyomást ültetheti el, hogy comicsfronton Európa a két nagyhatalom, különösen az Egyesült Államok mögött kullog, holott ez cseppet sem igaz. A belga, a francia és a svájci képregény (franciául bande dessinée, azaz rajzolt csík) a japán manga és az észak-amerikai comics mellett a világtermelés központjában helyezkedik el.

Varró könyvének további kifogásolható vonása, hogy kizárólag olyan kiadványokról ír, amelyek angol nyelvűek, illetőleg létezik angol nyelvű – elsősorban amerikai – kiadásuk (három esetben a magyar verziót használta a szerző). Ez önmagában még nem baj, hiszen kevesen mozognak otthonosan az angol mellett a japán, a francia és az olasz nyelvben is, mindössze arra nem reflektál sehol a szöveg, mennyire erős minősítés tükröződik már abban is, különösen távol-keleti kiadványok esetében, hogy mit

fordítanak le angolra. A kult-comics megjelölés emiatt elsősorban a nyugati, még pontosabban az észak-amerikai ízlésről árulkodik, ami persze nem lehet független az alkotás hazai befogadói által kialakított értékítéletektől. Ám, hogy idegen kontextusban miből lesz rajongva tisztelt alkotás, legalább annyira az ihletett fordítás és rajzolt médium esetében a nyomdatechnika függvénye is, mint a mű kvalitásaié. A japán alkotások bemutatásakor hétből öt esetben jegyzi meg az író, hogy a hagyományos manga rajztechnikától eltérő kiadványról van szó, és legtöbbször épp a nyugati ábrázolásmódhoz, a finomvonalasnak nevezett stílushoz közelítenek e munkák. Ez a jellegzetesség egyik magyarázata lehet annak, miért épp ezek a nipponi képregények lettek megjelöltenve egy teljesen más kulturális közegben, és miért is találhattak könnyebben utat a nyugati közönséghez. Így épp egy minden ízében hagyományos mangáról (ami viszont aligha vívott volna ki kultusz státust) nincs ismertető a könyvben, holott annak viszonylatában lenne érthetőbb, mondjuk a *Nausicaa* a Szél Völgyéből formabontó jellege.

Talán e kifogások érvényüket vesztheték volna akkor, ha a szerző és a kiadó vár a könyv megjelentetésével, hiszen a *Mozinet* magazinban 2004 óta futó Kult-

comics rovatban még biztosan terítékre kerülnek egyéb alkotások is, amelyek módosíthatók volna e könyv hangsúlyait. Varró Attila munkája azonban ebben a formában is legnagyobb tiszteletünkre méltó, amennyiben egy művészeti ág elismertetése mellett úgy foglal állást, hogy lenyűgöző nyitottsággal és kompetenciával közelít a szövegekhez, és a jó érzékkel válogatott képanyag támogatásával hagyja őket szóhoz jutni. Mindezt oly módon teszi, hogy minden alkotásnak meg tudja ragadni valamilyen egyedi vonását, és képes meggyőzően elénk tárni egy alig (el)ismert médium szín pompás világát. Azt is mondhatnánk, a Kult-comics új szemléletű közelítésmódja tágasabb keretbe illeszti azt, amit eddig gondoltunk a rajzolt történetek világáról, ha egyáltalán gondoltunk valamit róluk. Most már leginkább rajtunk áll, hogy akarunk-e „a képdalalok mögé nézni”. Mindehhez a szándékon kívül a magyar olvasóknak csak az anyagi keretek bővülésére volna szükségük.

Varró Attila (2007): *Kult-comics. Válogatott képregényes írások*. Mozinet-könyvek 1., Budapest

Vékony Gábor

Hajdúnánás, Körösi Csoma Sándor Gimnázium és Szakközépiskola, Kollégium